

Hoogeveen, Vliegveld (Dr.)

Een Inventariserend
Archeologisch Veldonderzoek

Steekproefrapport 2008-06/12

*Hoogeveen, Vliegveld (Dr.)
Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van
Gemeente Hoogeveen

Steekproefrapport 2008-06/12
ISSN 1871-269X
auteur: drs. J.M.G. Bongers & C.K. Koster
senior archeoloog: dr. J. Jelsma

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef b.v., tenzij anders vermeld.

© De Steekproef b.v., Zuidhorn, juni 2008

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.

De Steekproef b.v. aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef b.v.
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteekproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteekproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding.....	1
1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01).....	1
1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02).....	2
1.3 Administratieve gegevens.....	3
2. Bureauonderzoek.....	4
2.1 Bronnen.....	4
2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04).....	4
2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04).....	5
2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03).....	5
2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05).....	6
3. Veldonderzoek.....	7
3.1 Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01).....	7
3.2 Resultaten veldonderzoek (KNA 3.1 VS02, VS03).....	7
4. Conclusies en advies.....	9

Appendix:	- archeologische periodes
	- concept plankaart
	- archeokaart
	- boorstaten boringen
	- laagbeschrijvingen boringen volgens Archeologische Standaard
	Boorbeschrijvingsmethode

Samenvatting

In verband met geplande aanleg van een weg heeft een inventariserend archeologisch veldonderzoek plaats gevonden bij het vliegveld te Hoogeveen. Bij de aanleg van de weg zullen graafwerkzaamheden plaats vinden. Doel van het onderzoek is vast te stellen of in het gebied archeologische waarden aanwezig zijn die door de graafwerkzaamheden bedreigd worden.

Het onderzoek bestaat uit een bureau- en een veldonderzoek. Bij het bureauonderzoek zijn bronnen geraadpleegd op het gebied van fysieke geografie, archeologie en historische geografie. Bij het veldonderzoek zijn 48 boringen geplaatst om de gaafheid van de bodem te bepalen en om archeologische indicatoren op te sporen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het verleden in en rondom het onderzoeksgebied geen archeologische vondsten zijn gedaan. Uit het veldonderzoek blijkt dat de bodem grotendeels verstoord is. Hierdoor zijn eventuele archeologische sporen of vondsten waarschijnlijk ook verstoord. Alleen in de zuidwestkant van het gebied was de bodem nog intact. Er zijn echter geen eenduidig archeologische indicatoren zoals bewerkt vuursteen of aardewerk gevonden. Daarom luidt het advies om geen verder archeologisch onderzoek te laten verrichten.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01)

In opdracht van Gemeente Hoogeveen, vertegenwoordigd door drs. H.J.G. Mein, is een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd in plangebied Vliegveld te Hoogeveen. De aanleiding voor het onderzoek is de geplande aanleg van een weg (zie Appendix concept plankkaart). De hiermee gepaard gaande graafwerkzaamheden kunnen eventueel aanwezige archeologische grondsporen verstoren.

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek. Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch geografische, archeologische en historisch geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst. Daartoe is gezocht naar archeologische indicatoren en is bepaald wat de gaafheid van de bodem is.

Figuur 1: Hoogeveen op de topografische kaart 1:50.000. Onderzoekgebied Vliegveld is blauw weergegeven.

1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02)

Onderzoeksgebied Vliegveld ligt aan de noordostrand van de bebouwde kom van Hoogeveen, ten westen en zuiden van de start- / landingsbaan van het lokale vliegveld. Het westelijke deel van het onderzoeksgebied bestaat uit volkstuinen (zie Figuur 2a) en grasland. De meest westelijke rand van het gebied bestaat uit bosjes en een vaart. Ten slotte is het zuidelijke deel een van west naar oost lopende scheidingszone tussen het vliegveld en een bedrijventerrein. Deze zone bestaat uit een sloot aan de noordkant en een wal met braamstruiken aan de zuidkant. Daar tussenin ligt een begroeid pad (zie Figuur 2b).

Figuur 2a: Hoogeveen, Vliegveld. Foto van enkele volkstuinen.

Figuur 2b: Hoogeveen, Vliegveld. Het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied, met rechts de start- / landingsbaan van het vliegveld en links de wal met braamstruiken. De foto is in westelijke richting genomen.

1.3 Administratieve gegevens

Tabel 1: Hoogeveen, Vliegveld: administratieve gegevens

provincie:	Drenthe
gemeente:	Hoogeveen
plaats:	Hoogeveen
toponiem:	Vliegveld
bevoegd gezag:	Drents Plateau
opdrachtgever:	Gemeente Hoogeveen
oppervlakte:	5 hectare en 1,3 km tracé
hoogte:	12 meter + NAP
grenscoördinaten:	noordwest: 230,445 / 527,985 noordoost: 230,790 / 527,875 zuidwest: 230,435 / 527,535 zuidoost: 231,615 / 527,420
kaartblad:	17D
CIS-code:	29037
beheer documentatie:	Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis, De Steekproef bv en E-depot RACM

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureauonderzoek zijn onderstaande bronnen gebruikt:

Tabel 2: Hoogeveen, Vliegveld: geraadpleegde bronnen.

-
-
- Actueel Hoogtebestand Nederland*. Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT.
- Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Archeologie Leidraad 3*. J.H.A. Bosch, 7 maart 2005.
- Atlas van Topografische Kaarten Nederland, 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën. Landsmeer 2006/2007.
- Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Blad 17 West Emmen*. Stichting voor Bodemkartering. Wageningen, 1977.
- Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) [ARCHIS].
- Fysisch geografische kaart van Drenthe, schaal 1:50.000*. Provinciale Planologische Dienst van Drenthe. G. Nijland, R. J. de Lange en J. C. Smittenberg. 1982.
- Franse Kaarten van Drenthe en de Noordelijke Kust, 1811-1813*. H.J. Versfelt en M. Schroor. Heveskes Uitgevers. Groningen, 2001.
- Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000, deel 2 Noord Nederland 1851-1855*. Wolters-Noordhoff. Groningen, 1990.
- Grote Historische Topografische Atlas +/- 1898/1928. Drenthe. Schaal 1:25.000*. Uitgeverij Nieuwland. Tilburg, 2006.
- Huguenin, de Atlas van. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. H.J. Versfelt en M. Schroor. Heveskes Uitgevers. Groningen/Veendam, 2005.
- Kaarten van Drenthe 1500 – 1900*. Heveskes Uitgevers, H.J. Versfelt. Groningen / Veendam, 2004.
- Paleogeografische kaarten van Nederland. Versie 1.0*. RACM & TNO. Maart 2006. www.archis.nl/noaa
- Topografische Atlas Nederland, schaal 1:50.000*. ANWB. Den Haag, 2002.
- Www.WatWasWaar.nl, Kadastrale Kaarten uit 1832.
-
-

2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04)

In de ondergrond van het onderzoeksgebied is keileem aanwezig. Hierop bevindt zich dekzand dat als een vlakte aanwezig is. In het dekzand is een veldpodzolbodem (Hn21 en Hn23) ontstaan. Op de Paleogeografische kaart

van 3850 vC (bron: RACM & TNO, 2006) bevindt zich in het gebied een uitgestrekt moeras. Het veen dat hierbij gevormd is, is in de nieuwe tijd afgegraven waardoor er nu sprake is van een veenkoloniale ontginningsvlakte (geomorfologische kaart: 2M44). De grondwaterstand varieert van minder dan 40 centimeter beneden maaiveld in de winter tot 80 -120 centimeter in de zomer (grondwatertrap III).

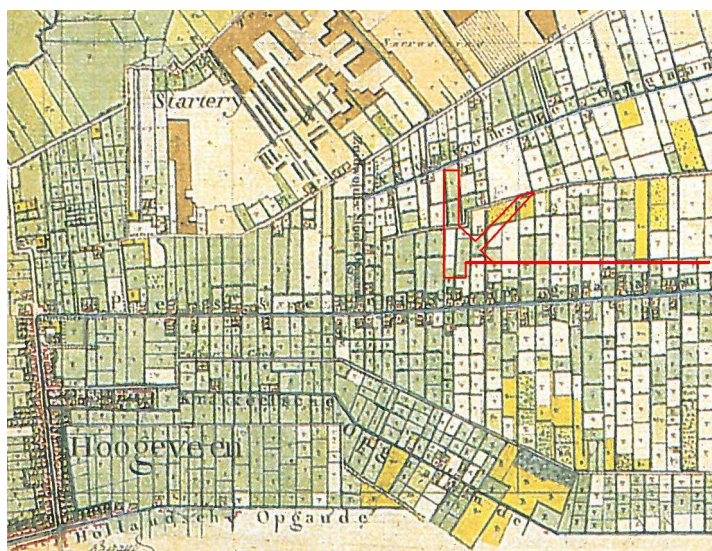
2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04)

Binnen een kilometer rondom het onderzoeksgebied zijn geen archeologische waarden gemeld in ARCHIS (zie Appendix Archeokaart).

Op de Indicatie Kaart Archeologische Waarden heeft het onderzoeksgebied grotendeels een middelhoge trefkans op archeologische waarden (zie Appendix).

2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03)

Het onderzoeksgebied is vanaf 1811 al onderverdeeld in kleine blokvormige kavels. Deze kavels zijn gebruikt als weiland of akker. Het zijn kleine kavels van circa een kwart hectare. Daarnaast loop er ook nog een weg die het gebied van oost naar west doorkruist (zie Figuur 3). Op een historische kaart uit 1900 is te zien dat de meeste kavels gescheiden worden door sloten en sommige door houtwallen. Op deze kaart is ook een huisje te zien in het onderzoeksgebied.

Figuur 3: Hoogeveen op de Franse kaart uit 1811-1813. Onderzoeksgebied Vliegveld is rood omljnd weergegeven.

2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05)

In het onderzoeksgebied bevindt zich dekzand dat voldoende lang droog geweest is voor podzolering. Daardoor lijkt het gebied geschikt als vestigingsplaats tijdens het Paleolithicum en het Mesolithicum. Uit deze periodes kan bewerkt vuursteen verwacht worden in het gebied. Daarna ontwikkelde zich een moeras waardoor het gebied minder aantrekkelijk werd als verblijfsplaats. Het moeras vormde een veenlaag die waarschijnlijk in de Middeleeuwen werd ontgonnen. Echter, naderhand is het veen afgegraven waardoor eventuele Middeleeuwse sporen mogelijk zijn aangetast.

Tabel 3: Hoogeveen, Vliegveld: specificatie archeologische verwachting.

datering:	Paleolithicum en Mesolithicum
complextypen:	nederzetting, begraving
omvang:	vanaf enkele meters
diepteligging:	in en direct onder bouwvoor
locatie:	hele terrein mogelijk
uiterlijke kenmerken:	vuursteen
mogelijke verstoringen:	voormalige sloten, veenwinning, ploegen t.b.v. akkerbouw

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01)

Het veldonderzoek heeft plaats gevonden op 10 en 11 juni 2008. Er zijn 48 boringen geplaatst (zie Figuur 4). In het westelijk deel van het gebied zijn boringen geplaatst op raaien die een onderlinge afstand hebben van 40 meter. Op deze raaien zijn de boringen gezet op 50 meter van elkaar. In verband met op delen van het terrein voorkomende intacte podzolbodem zijn verdichtende boringen geplaatst. Zodoende is een gemiddelde boordichtheid van tenminste zes boringen per hectare verkregen. Ter plaatse van de verdichtende boringen is de boordichtheid 20 per hectare (afstand raaien 20 meter, afstand boringen 25 meter). De rest van de boringen is in een raai gezet, waarbij de boringen wederom een onderlinge afstand van 50 meter hebben. Ook hier zijn er verdichtende boringen geplaatst bij de intacte podzolbodem. In de uiterste oosthoek waren geen boringen mogelijk in verband met de aanwezige bebouwing en leidingen. Bovendien verkleinen beiden de kans op gave archeologische waarden door hun bodemversturende aard.

De boringen zijn verricht met een edelmanboor met een doorsnede van zeven centimeter. Bij boringen waar tenminste de B-horizont van de podzolbodem nog aanwezig is, is extra monster verzameld door met een boor van twaalf centimeter doorsnede te boren. De opgeboorde grond is doorzocht op archeologische indicatoren door het te zeven op een zeef met mazen van 4 millimeter. Daarnaast zijn bepaald: diepte, lithologie en kleur (m.b.v. Munsell) en alle overige bijzonderheden zoals humeuzeiteit, grindgehalte en roestvlekken. De boringen zijn gezet tot een diepte van circa een meter beneden maaiveld. Waar het zand zich dieper dan 1,20 meter bevond is gebruikt gemaakt van een guts (doorsnede 2 centimeter).

Van alle boringen zijn de RD-coördinaten bepaald met behulp van GPS. De hoogtes van de boringen konden niet bepaald worden met behulp van de waterpas in verband met de vele obstakels (bomen, struiken en dergelijke, zie Figuur 2). De hoogtes konden evenmin met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) bepaald worden. De boringen zijn namelijk gezet op terrein waar de hoogtes binnen enkele meters afstand sterk (meer dan een meter) variëren, terwijl de locatiebepaling in het veld (GPS) eveneens een onnauwkeurigheid heeft van enkele meters.

Een veldkartering was niet mogelijk door de dichte begroeiing (zie Figuur 2). De vondstzichtbaarheid was slecht.

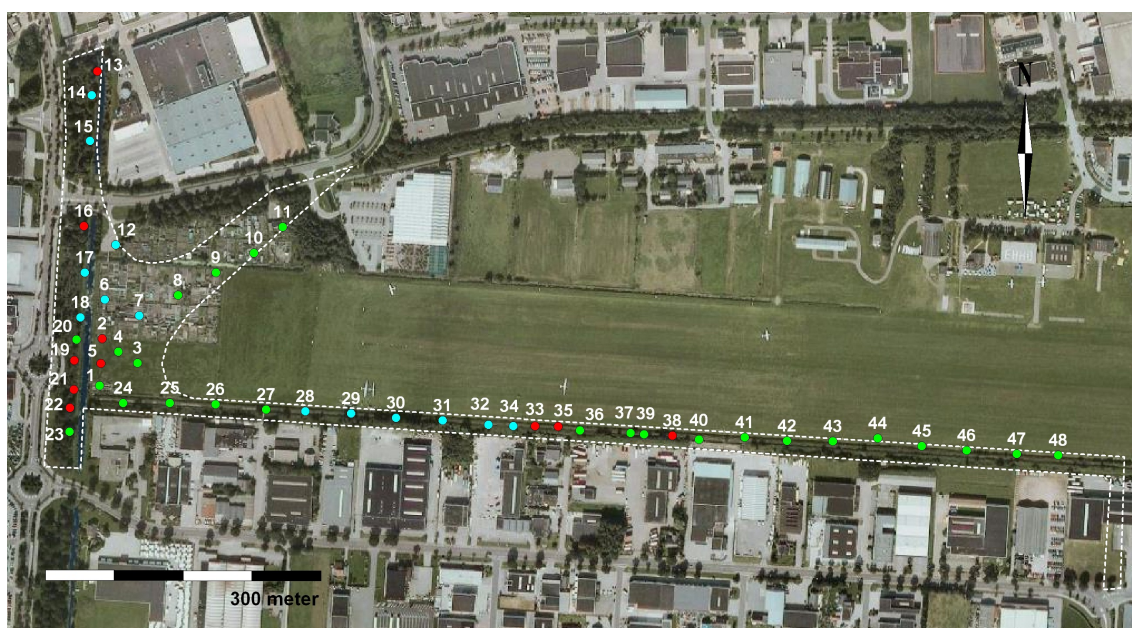
3.2 Resultaten veldonderzoek (KNA 3.1 VS02, VS03)

Uit het bureauonderzoek bleek al dat er keileem in de ondergrond van het onderzoeksgebied zit. In het oostelijke deel is het keileem relatief dicht onder

het maaiveld aanwezig. Over het keileem is een laag dekzand gevormd. Met deze twee lagen is het oorspronkelijke reliëf gevormd, dat bestaat uit dekzandkoppen met daar tussenin lagere delen. De dekzandkoppen bevinden zich in het zuidwestelijke deel en de oostelijke helft van het onderzoeksgebied. In de lage delen tussen de dekzandkoppen is leem afgezet. Vervolgens is hier een moeras ontstaan wat voor veenvorming heeft gezorgd. Dit moeras heeft uiteindelijk ook de dekzandkoppen overwoekerd.

De dekzandkoppen zijn door hun hoge ligging voldoende lang droog geweest voor podzolering. Op de lage delen is dit niet gebeurd. De bodem van de dekzandkoppen is verstoord, waarschijnlijk door egalisatie. Hierbij is de bovenste laag van de dekzandkoppen in de lager gelegen delen geschoven. De bodemkwaliteit is het best gebleken in de zuidwesthoek, waar de uitspoelingshorizont (E) algemeen nog aanwezig is.

De dekzandkoppen lijken geschikt te zijn geweest voor menselijke bewoning. Echter door de bodemverstoringen zullen archeologische grondsporen daarvan grotendeels verloren gegaan zijn. Alleen in de zuidwestelijke hoek kunnen grondsporen nog redelijk gaaf zijn, doordat de bodem daar nog wel intact is. Daar is ook een houtskoolspikkel aangetroffen die een mogelijke aanwijzing kan zijn voor een vindplaats. Echter eenduidig archeologische indicatoren, zoals bewerkt vuursteen en aardewerk zijn niet gevonden.

Figuur 4: Hoogeveen, Vliegvelde: boorpuntenkaart. De onderbroken lijn geeft de begrenzing van het onderzoeksgebied weer, de genummerde punten de ligging van de 48 boringen. De kleuren van de boorpunten: rood = podzolhorizont aanwezig, blauw = geen podzolering plaatsgevonden (te nat), groen = bodem verstoord tot in de C-horizont. In het meest oostelijke deel waren geen boringen mogelijk in verband met de aanwezige bebouwing en leidingen.

4. Conclusies en advies

Het onderzoeksgebied heeft een dekzandreliëf gekend, met hogere delen in het zuidwesten en in de oostelijke helft. Deze hogere delen zijn voldoende lang droog geweest voor het vormen van een podzolbodem. Hierdoor zijn ze waarschijnlijk ook geschikt geweest als vestigingsplaats, met name tijdens het Paleolithicum en het Mesolithicum. Waarschijnlijk tijdens het Neolithicum ontstaat in de regio een uitgestrekt moeras, waardoor het minder geschikt wordt voor bewoning. Binnen een kilometer rondom het onderzoeksgebied zijn geen archeologische waarden gemeld.

In het onderzoeksgebied heeft egalisatie plaats gevonden. Daardoor zijn de hogere delen sterk verstoord en zullen de mogelijke prehistorische vondsten en sporen ook verstoord zijn. Alleen de dekzandkop in het zuidwestelijke deel van het onderzoeksgebied was nog deels intact, waardoor eventuele archeologische grondsporen daar van redelijke kwaliteit kunnen zijn. Echter er zijn geen aanwijzingen voor dergelijke sporen, aangezien geen eenduidig archeologische indicatoren zoals bewerkt vuursteen gevonden zijn.

Op basis van deze resultaten achten wij nader onderzoek niet noodzakelijk. Bescherming of beperkingen zijn niet wetenschappelijk verdedigbaar. Indien bij de graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische waarden worden aangetroffen en / of archeologische vondsten worden gedaan, dient hiervan direct melding te worden gemaakt bij de provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, Drents Plateau, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen, 0592-305932 / 06-22662601, w.sanden@drentsplateau.nl.

Appendix

Hoogeveen, Vliegveld

- archeologische periodes
- concept plankaart
- archeokaart
- boorstaten boringen
- laagbeschrijvingen boringen volgens
Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode

Archeologische periodes

Paleolithicum		IJzertijd:	
Paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	IJzertijd vroeg:	800 - 500 vC
Paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	IJzertijd midden:	500 - 250 vC
Paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	IJzertijd laat:	250 - 12 vC
Paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
Paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	Romeinse tijd:	
		Romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
Mesolithicum:		Romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
Mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	Romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
Mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	Romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
Mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	Romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		Romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
Neolithicum:		Romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
Neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	Romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
Neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	Romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
Neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
Neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	Middeleeuwen:	
Neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	Middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
Neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	Middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
Neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	Middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
Neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	Middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
Neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	Middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		Middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
Bronstijd:		Middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
Bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	Middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
Bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
Bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	Nieuwe tijd:	
Bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	Nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
Bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	Nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		Nieuwe tijd C:	1.850 - heden